

Novel·la Xavier Pla

Crítiques

La força interior

Hi ha moltes maneres de fer una història de la literatura catalana. Una d'elles, per exemple, seria fixant-se en la transcendència que poden arribar a tenir les dates, no només les històriques, les col·lectives o les més transcendents sinó també les més quotidianes, personals, gairebé desconegudes. O bé narrar les coincidències, en l'espai i en el temps, entre escriptors o entre editors, per exemple. O bé encara partint d'algunes trobades personals que, amb el temps, arriben a tenir la força d'un veritable naixement.

Quan, la primavera del 1972, Montserrat Roig va conèixer Joaquim Amat-Piniella, alguna cosa significativa es va esdevenir en la literatura i en la memòria col·lectiva catalanes. Gràcies a la seva activitat periodística, Montserrat Roig (1946-1991) va començar a construir ponts de continuïtat amb la pròpia tradició i les generacions anteriors. El manresà Joaquim Amat-Piniella (1913-1974) va ser voluntari a l'exèrcit de la República, va estar al camp de refugiats de Sant Cebrià i, un any després de la derrota, va ser detingut a França per l'exèrcit alemany i deportat al camp de concentració nazi de Mauthausen. Hi

va ser presoner durant gairebé cinc anys. Després del seu alliberament, va escriure la novel·la *K.L. Reich*, que no es va poder publicar en català fins a l'any 1963. Encara que de vegades ha estat molt injustament valorada, *K.L. Reich* és ja un clàssic de la novel·la catalana de postguerra i una referència ineludible de l'anomenada literatura concentracionària. Amat-Piniella no es va interessar tant per la seva pròpia anècdota biogràfica de deportat com per arribar a assolir el bell concepte de "veritat íntima" que explicita al magnífic pròleg. Com que va voler reflectir tot el que va veure i viure a Mauthausen, Amat-Piniella va elaborar una novel·la perfectament objectiva i valenta, tancada i circular, que no va agradar a tothom. Per comprendre un món trasbalsat i una memòria ferida, Montserrat Roig es va acostar a aquell "home miop, de rostre ample i somriure trist" i el va escoltar. D'aquelles trobades en va néixer *Els catalans als camps nazis* (1977), un reportatge impressionant, modèlic, que Roig va dedicar a Joaquim Amat-Piniella.

Potser no podia ser d'altra manera. Amat-Piniella ha acabat passant a la història de la literatura catalana per una obra que no només és un mo-

Joaquim
Amat-Piniella
a l'oficina
el 1958

nument literari. Perquè *K.L. Reich* és també un document esfereïdor, al·lucinant, sobre el trist destí de milers de catalans als camps nazis. Però, en diverses ocasions, el discret i a voltes estrany Amat-Piniella va voler sobreposar-se continuant una carrera literària com a novel·lista. *Roda de solitaris* (1957) deu ser una de les novel·les menys llegides, no tan sols d'Amat-Piniella sinó de tota la literatura catalana de postguerra. És un llibre que impacta el lector d'avui pel seu realisme entristit, de saba existencialista, dominat per estats

Contes Toni Vall

Un volcà, allà al fons

El que més em fascina de l'escriptura, de la capacitat d'emparaular sensacions, sentiments, percepcions diverses, intangibles, imperceptibles, objectes, subjectes i tot tipus de realitats, és la sempre màgica obtenció de la precisió, del mot just i no cap altre, del justa la fusta inqüestionable. Ja em diràs tu quin descobriment, oi? Sí, no he descobert la sopa d'all, precisament. Però volia expressar d'aquesta manera, amb tan flagrant i suposo que molt compartida evidència, la satisfacció provocada per *No hi ha terceres persones*, nou llibre de relats d'Empar Moliner. Des de *T'estimo si he begut* (2004), l'autora no incidia en el gènere, si bé en aquest període ha publicat dos reculls d'articles -*Busco senyor per amistat i el que sorgeixi* (2005) i *Desitja guardar els canvis?* (2006)-.

Revisant-los tots tres abans d'escriure aquestes línies he tingut la (injusta?) sensació que estava llegint el mateix. Tinc clar que no és el mateix un conte que un article periodístic, que es regeixen per especificitats concretes, per tècniques i modulacions pròpies. Però no és menys cert que de dogmes i cotilles val més fugir-ne com de la tinya i que la intuïció i l'estil llibèrrim són grans consellers. No m'estic de suggerir que *La sessió de maquillatge*, el sensacional relat d'obertura del llibre, pot perfectament emparentar-se amb *El vol de la gallina*, una de les cròniques recollides a *Busco senyor per amistat i el que sorgeixi*. Amb tot plegat vull dir que la ja per si mateixa fal·laç distinció pejorativa entre els gèneres *periodístics* i els *literaris* empal·lideix encara més quan un dona un cop d'ull al corpus creatiu que Moliner acumula.

No hi ha terceres persones és un molt notable llibre de relats que, com ja hem avançat, obre foc amb el més breu però tal vegada el més punyent de tots. *La sessió de maquillatge*, un bisturí afiladíssim no tant sobre la incultura papanates d'una maquilladora sinó sobretot sobre la incapacitat per al silenci, la imposició de la conversa i el soroll per omplir tots els temps de la nostra vida.

Els seus temes habituals

Moliner ens parla dels temes de sempre, de la seva eterna croada observadora contra la plaga de la correcció política, la conciliació forçada abans que la rebel·lió inconscient. Simplificant un pèl les associacions entre temes i capítols, diguem que aborda la integració/multiculturalitat -*Wilson*-, el món de la parella -*Quina noia tan animosa*

i *Una mica de dieta i exercici*-, la fal·lera culinària del nostre temps -*La guia Michelin* i *A ella no li agrada que se sàpiga*- i la paternitat -*Un mètode per dormir sense plorar*.

El més brillant de tots és *La contra*, una narració profunda i intensa sobre la mentida i la impostura, l'obsessió per figurar i per tenir un nom, l'ansia de posteritat, tan lícita i tan perillosa. La prosa de Moliner flueix senzilla, pels camins de la implacable maduresa d'una narradora sense floritures, d'adjectivació frugal -quina enveja- i concisió matemàtica. Utilitza el diàleg amb bon criteri expressiu i malgrat que en ocasions -*Wilson* i *Quina noia tan animosa*- telegrafia i recarrega un pèl massa el contingut, *No hi ha terceres persones* és un llibre valuós, un recorregut intemporal per espais físics i emocionals, identificables i reveladors. Una apologia de la precisió que dèiem al principi, un bany en un llac d'aigües calmades per on ve de gust bussejar i on s'albira, allà al fons, un volcà.*

ARXIU HISTÒRIC COMARCAL DE MANRESA

d'ànim molt propis de l'època europea: la solitud, l'angúnia i l'absurd. Amat-Piniella combina la narració amb fragments efectius de records, de pensaments, canvis de perspectiva que aporten profunditat a un món fantasmal, d'homes i dones grisos que fugen sense saber de què. El veritable protagonista del llibre és la guerra, però una guerra innominada, amb un *front*, uns *enemics* i unes *banderes* inconcretas. El millor és que la guerra hi és descrita des d'un punt de vista antièpic, sense gens de *pathos*, amb un realisme desmitifica-

dor: "És un monstre que ens va devorant l'un darrere l'altre, inexorablement, i que no deixa marge a cap esperança com no sigui la més miserable de totes, la de sobreviure amb el cos". Els cinc personatges del llibre es troben confrontats al mal, si més no a una certa manifestació del mal. Tots dubten, dubten constantment, i lluiten per resoldre els conceptes que els obsessionen: la solidaritat, la por, el coratge i la deserció. Un advocat i director de diari fracassat marxa al front deixant dona i fill. Aquest últim viu desconsoladament la buidor que l'envolta. La seva dona, desenganyada a la manera Bovary, inicia una relació clandestina. Els combatents que acompanyen el protagonista al front no saben o no poden viure la guerra com ell, "com un sacerdot". Nora, una prostituta que el sedueix, busca *compartir* la seva solitud. Però, com el Juli Soleràs d'*Incerta glòria*, cap d'aquests personatges no troba que la "maleïda guerra" sigui gaire *convincent* i tots acaben pensant que "és inútil fugir d'un mateix".

L'escriptura d'Amat-Piniella és austera, molt severa, dotada d'una certa lentitud narrativa, sense gaire adjectivació. Però *Roda de solitaris* té alguns moments delicadament tòpics molt ben resolts, plens de "veritat íntima", com el comiat de la família protagonista al tren que s'endú els soldats, o el *blackout* a les cases per evitar ser descoberts durant els bombardejos, o el soldat que, a la trinxera, mort de por, decideix desertar. Hi destaquen les evocacions de la ciutat a la rereguarda, amb les restriccions elèctriques, els carrers plens de cotxes militars, els bombardejos i els refugis: "La guerra a ciutat és només una multitud de vells, de dones i de criatures sota una gran mantell de tristesa".*

Roda de solitaris

Joaquim Amat-Piniella
Ensiola
Muro, 2010
Preu: 15 euros
Pàgines: 200

triccions elèctriques, els carrers plens de cotxes militars, els bombardejos i els refugis: "La guerra a ciutat és només una multitud de vells, de dones i de criatures sota una gran mantell de tristesa".*

Assaig D. Sam Abrams

Petrarca a Catalunya

Si us plau, facin lloc als seus prestatges per acollir un llibre imprescindible: *L'art de traduir Petrarca. Les versions al català del 'Cançonner'*, a cura de la professora Gabriella Gavagnin. Caldria refrescar la memòria dels lectors i recordar que l'estudiosa napolitana que viu a Catalunya ja ens va oferir una altra meravella l'any 2001, quan va aplegar les grans traduccions de la lírica moderna a l'antologia *De Leopardi a Ungaretti. Un segle de poesia italiana en les versions de poetes-traductors*.

El nou llibre de Gavagnin és com l'anterior: clar, ordenat, rigorós i sistemàtic. El volum està dividit en dues parts funcionals que interactuen plenament: l'estudi preliminar de 40 pàgines i l'extensa antologia de 240 pàgines. El pròleg és concentrat i suggeridor. En una primera lectura més pragmàtica ens parla de la figura i el context històrico-cultural de Petrarca, de la construcció del *Canzoniere* i la recepció i la traducció de l'obra de Petrarca a Catalunya. Ara bé, en una segona lectura Gavagnin ens proveeix de nocions i conceptes importants d'història literària, traductologia, sociologia de la literatura, estètica i literatura comparada. És més, si els lectors escolten amb atenció veuran que Gavagnin també es pronuncia sobre les mancances del sistema literari català a l'hora de la recepció d'obres estrangeres, unes mancances fàcilment solucionables.

L'art de traduir Petrarca. Les versions al català del 'Cançonner'

Gabriella Gavagnin (ed.)
Leonard Muntaner
Palma, 2010
Preu: 26 euros
Pàgines: 299

Resseguiment cronològic en valor ascendent

La tria de traduccions també té una doble lectura. D'entrada es tracta d'un resseguiment cronològic, en valor ascendent, dels grans traductors-lectors de Petrarca a Catalunya, des de Miquel Costa i Llobera a Miquel Desclot. Però una lectura més atenta de la tria ens fa adonar-nos que la curadora ha fet apostes radicals de rescat com ara Jaume Barrera o Francesc Riart; ha produït solapaments, clarament intencionats, del mateix poema versionat per diferents autors perquè ens fixem en la força de les *lectures* divergents dels poetes-traductors al llarg de la història, i ha treballat sense apriorismes estètics de manera que epígons del Modernisme com Jeroni Zanné i epígons del Noucentisme com Josep Carner es troben junts en una mateixa tradició.

L'art de traduir Petrarca. Les versions al català del 'Cançonner', de Gabriella Gavagnin, és una aportació literària de primera magnitud que enriqueix el patrimoni cultural del país demostrant tres coses: Catalunya és plenament europea, la literatura catalana és sofisticada i la llengua catalana és una eina creativa molt valuosa.*

JOSEP LOSADA

No hi ha terceres persones

Empar Moliner
Quaderns Crema
Barcelona, 2010
Preu: 16 euros
Pàgines: 165

Empar Moliner
ha publicat
un nou recull
de contes